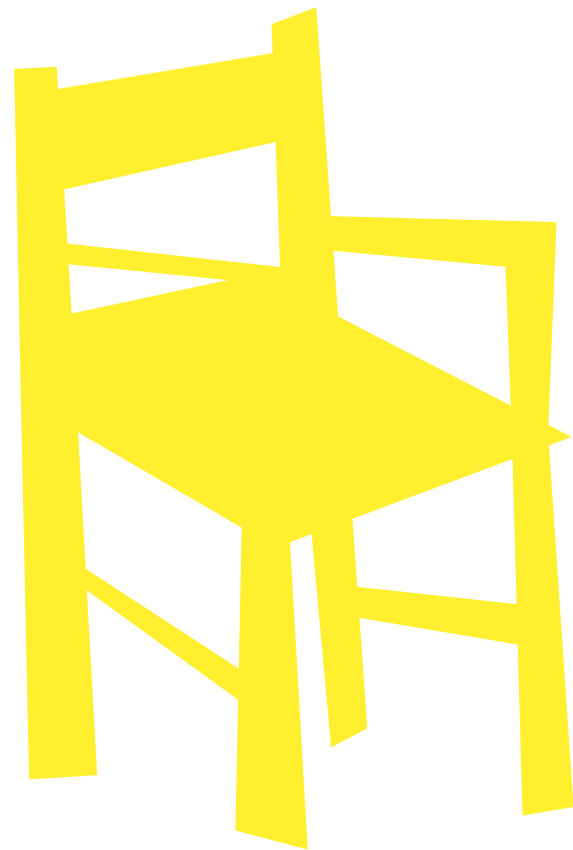

Εργαστήρι 1: «Είμαι πολίτης στην κλασική Αθήνα – Δοκιμασία αρχόντων»

Το εργαστήρι αυτό έχει ως σκοπό να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν και να κρίνουν, μέσα από βιωματικές μεθόδους (δραματοποίηση/προσομοίωση/παιχνίδια ρόλων, τεχνική της *ανακριτικής καρτέκλας*), τη νομοθεσία που ίσχυε και τις προϋποθέσεις που απαιτούνταν για την απόκτηση της ιδιότητας του πολίτη και την ανάληψη δημόσιων αξιωμάτων στην αρχαία Αθήνα, ώστε να αναπτύξουν πολιτική και δημοκρατική συνείδηση.

Με μια σειρά βιωματικών ασκήσεων, οι μαθητές μεταφέρονται στην κλασική Αθήνα και τη συνεχώς «αυτοθεσμιζόμενη»¹ κοινωνία, βιώνουν τους ρόλους του πολίτη ως βουλευτή, ως δοκιμαζόμενου άρχοντα, ως μάρτυρα.

συνέχεια →

1. «Η δημοκρατία συνίσταται στο ότι η κοινωνία δεν μένει καθηλωμένη σε μια δεδομένη άπαξ διά παντός αντίληψη περί δικαίου, ισότητας ή ελευθερίας, αλλά θεσμίζεται με τέτοιο τρόπο, ώστε τα ζητήματα της ελευθερίας, της δικαιοσύνης, της φυσικής περί δικαίου αντίληψης και της ισότητας να μπορούν διαρκώς να επαναπροσδιορίζονται, μέσα στο πλαίσιο της κανονικής λειτουργίας της κοινωνίας» (Κ. Καστοριάδης, *Η άνοδος της σημαντότητας*, εκδ. Ύψιλον, Αθήνα 2000, σ. 195).

Η Claudia Moatti, εισάγοντας τον αναγνώστη στην πολιτική σκέψη του Καστοριάδη επισημαίνει: «Ο Καστοριάδης επέμεινε πολλές φορές σε αυτό το σημείο: η δημοκρατία δεν μπορεί να καθοριστεί από θεσμούς. Είναι ένα καθεστώς σε κίνηση, μια συνεχής αυτοθέσμιση της κοινωνίας, δηλαδή ένας χώρος, όπου οι πολίτες έχουν τα μέσα να θέτουν διαρκώς υπό αμφισβήτηση τους νόμους, τους κανόνες, μέχρι και τις ίδιες τις έννοιες της δικαιοσύνης και της ελευθερίας» (Κ. Καστοριάδης, *Η ελληνική ιδιαιτερότητα*, τόμ. Γ', Θουκυδίδης, η ισχύς και το δίκαιο, εκδ. Κριτική, Αθήνα 2011, σ. 38).

ΑΠΕΥΘΥΝΕΤΑΙ:	Σε μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου.
ΣΤΟΧΟΙ:	<ul style="list-style-type: none"> • Να βιώσουν οι μαθητές τη δοκιμασία των αρχόντων ως ένα βασικό μέσο ελέγχου των εκάστοτε κληρωθέντων υποψήφιων αρχόντων για την αποφυγή των παρανομιών και των καταχρήσεων, αλλά και ως μέσο προστασίας της πόλης και του δημοκρατικού πολιτεύματος από τυχόν ανάξιους για την κατοχή δημόσιων αξιωμάτων πολίτες, που έτυχε να κληρωθούν. • Να συνειδητοποιήσουν ένα από τα βασικότερα κριτήρια αναγνώρισης του δικαιώματος του πολίτη (τη γνησιότητα της αθηναϊκής καταγωγής), και να κρίνουν τον περιορισμό της αναγνώρισης του δικαιώματος αυτού ύστερα από το 451/0. • Να συνειδητοποιήσουν τη δύναμη της εξουσίας του συνόλου των πολιτών που εναλλάσσονται στους πολιτικούς ρόλους (άρχοντες-αρχόμενοι) και αποφασίζουν άμεσα για όλες τις υποθέσεις της πόλης. • Να κατανοήσουν ότι άμεση δημοκρατία σημαίνει διαρκής «αυτοθέσμιση» (η ίδια η πόλη, μέσω του συνόλου των ενεργών πολιτών της, θέτει διαρκώς υπό αμφισβήτηση τους νόμους, τους κανόνες). • Να αναπτύξουν ικανότητες στη διατύπωση επιχειρημάτων, ικανότητες αυτογνωσίας και δεξιότητες ενσυναίσθησης. • Να ενθαρρυνθούν για την υιοθέτηση πολιτικών στάσεων που προάγουν τις δημοκρατικές αξίες.
ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ:	2 διδακτικές ώρες (από τις οποίες, η 2η ώρα θα αφιερωθεί στη συζήτηση και σύνδεση με την αντιπροσωπευτική/κοινοβουλευτική δημοκρατία).
ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΜΕ ΤΙΣ ΟΠΟΙΕΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΣΥΝΔΕΘΕΙ:	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Ιστορία</i>, Α΄ Γυμνασίου, κεφ. Ε3, Ε4. • <i>Αρχαία Ελλάδα: Ο τόπος και οι άνθρωποι</i>, Β΄ Γυμνασίου, κεφ. 1. • <i>Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή</i>, Γ΄ Γυμνασίου, κεφ. 7, 8. • <i>Ιστορία του αρχαίου κόσμου</i>, Α΄ Λυκείου, κεφ. ΙΙ, 2, 3. • <i>Λυσία, Υπέρ Μαντιθέου</i>, Β΄ Λυκείου [Θεωρητική κατεύθυνση]. • <i>Θουκυδίδου, Περικλέους Επιτάφιος</i>, Γ΄ Λυκείου.
ΥΛΙΚΑ ΚΑΙ ΜΕΣΑ:	Πηγές, Φύλλα εργασίας (δίνονται στα ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ)

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Έχει προηγηθεί μια μικρή εισαγωγή από τον εκπαιδευτικό για τους βασικούς θεσμούς της αθηναϊκής δημοκρατίας, τον ρόλο και τις αρμοδιότητες των θεσμικών οργάνων, καθώς και τις προϋποθέσεις για την ανάληψη των δημόσιων αξιωμάτων από τους πολίτες (βλ. [Φάκελο για τον εκπαιδευτικό](#)). Επίσης, πρέπει να τονιστεί στους μαθητές ότι οι άρχοντες και οι αρχόμενοι εναλλάσσονται και ότι ο κάθε πολίτης είναι και άρχοντας και αρχόμενος. Εξάλλου, πρέπει οι μαθητές να κατανοήσουν ότι η δομή των κοινωνιών της εποχής είναι δουλοκτητική. Αυτό σημαίνει ότι, αν και οι Αθηναίοι πολίτες ζουν σε ένα καθεστώς άμεσης δημοκρατίας, ο δούλος εξακολουθεί να αποτελεί βασικό μέσο παραγωγής. Βέβαια, δουλεία υπάρχει σε όλον τον αρχαίο κόσμο, όχι όμως και δημοκρατία.

Η βιβλιογραφία, η σχετική με τα παραρτήματα και τα φύλλα εργασίας που ακολουθούν, παρατίθεται στον [Φάκελο για τον εκπαιδευτικό](#).

1η διδακτική ώρα

Ταυτότητες Αθηναίων πολιτών (10').

Σε ένα τμήμα 25 μαθητών, οι μαθητές τραβούν κλήρο ([ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α](#)), στον οποίο αναγράφονται στοιχεία της πολιτικής ταυτότητάς τους: όνομα, ιδιότητά του καθενός ως ενεργού πολίτη της πόλης της Αθήνας (βουλευτής, άρχοντας, μάρτυρας, πολίτης χωρίς κάποιον άλλον επιπλέον πολιτικό ρόλο), ηλικία, επάγγελμα.

Κάθε μαθητής παίρνει το κοινό για όλους Φύλλο εργασίας ([ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β](#)), στο οποίο αναγράφεται μια λίστα με αρχαία ανδρικά ονόματα και μια λίστα με κάποιους σημαντικούς δήμους της Αττικής στην αρχαιότητα (μέσα σε παρένθεση σημειώνεται και το δημοτικό όνομα του Αθηναίου που καταγόταν από αυτόν τον δήμο). Ζητάμε από τους μαθητές να συνδυάσουν το όνομα που έχουν από τον κλήρο που τράβηξαν με ένα άλλο ανδρικό όνομα από τη λίστα (στη γενική πτώση), που θα είναι το πατρωνυμικό τους, και με το δημοτικό τους όνομα (στην ονομαστική), εξηγώντας τους ότι οι Αθηναίοι, από την εποχή του Κλεισθένη, αναγράφονταν με το όνομά τους, το όνομα του πατέρα τους και το όνομα του δήμου τους (π.χ., Θουκυδίδης Ολόρου Αλιμούσιος).

Οι μαθητές ανακοινώνουν στην ολομέλεια τα στοιχεία τους με βάση τον κλήρο που τράβηξαν και τους συνδυασμούς πατρωνυμικών και δημοτικών ονομάτων που έκαναν. Από τη συνολική διαδικασία προκύπτει ότι κάθε Αθηναίος άνω των 20 ετών είναι πολίτης που συμμετέχει στην Εκκλησία του Δήμου, καθώς επίσης ότι κάθε Αθηναίος πολίτης άνω των 30 ετών μπορεί να γίνει βουλευτής ή άρχοντας. Η διαδικασία αυτή παραπέμπει στην τυχαία εναλλαγή των παραπάνω πολιτικών ρόλων για όσους είναι πολίτες. Βέβαια, από τη διαδικασία προκύπτει επίσης ότι οι γυναίκες είναι απύσες από την πολιτική ζωή και ότι, επομένως, και οι μαθήτριες θα υποδυθούν ανδρικούς ρόλους. Έπειτα, γίνεται πληρέστερη η παρουσίαση του καθενός στην ολομέλεια και γνωρίζονται μεταξύ τους οι μαθητές - Αθηναίοι πολίτες.

Ρόλοι Αθηναίων πολιτών για τη δοκιμασία των αρχόντων και για την ανακριτική καρέκλα (15´).

Οι μαθητές έχουν χωριστεί ως εξής:

- 5 μαθητές που θα υποδυθούν, αντίστοιχα, 5 βουλευτές της Βουλής των Πεντακοσίων (500) και θα κρίνουν τους δοκιμαζόμενους άρχοντες –δοκιμασία αρχόντων.
- 3 μαθητές που θα υποδυθούν, αντίστοιχα, 3 δοκιμαζόμενους άρχοντες από τους 9, (ένος επώνυμος άρχοντας, ένας πολέμαρχος και ένας θεσμοθέτης) και θα κριθούν από τους βουλευτές –δοκιμασία αρχόντων.
- 2 μαθητές που θα υποδυθούν, αντίστοιχα, μάρτυρες: Ο πρώτος θα καταθέσει υπέρ των όσων δηλώνουν οι δοκιμαζόμενοι άρχοντες σχετικά με το αν αυτοί πληρούν τις προϋποθέσεις (αν είναι πράγματι Αθηναίοι πολίτες και διάγουν ηθικό πολιτικό βίο), ώστε να αναλάβουν τα αξιώματά τους. Ο δεύτερος θα καταθέσει εναντίον των 2 από τους 3 δοκιμαζόμενους: θα κατηγορήσει τον έναν ως *μητρόξενο*, και τον άλλον ως συνεργάτη των τριάκοντα –δοκιμασία αρχόντων.
- 15 μαθητές που θα υποδυθούν, αντίστοιχα, Αθηναίους πολίτες, χωρίς κάποιον άλλον επιπλέον πολιτικό ρόλο, και θα υποβάλουν ερωτήσεις/θα «ανακρίνουν» τους βουλευτές σχετικά με τον νόμο και τις προϋποθέσεις που απαιτούνται για την αναγνώριση του δικαιώματος του πολίτη και την ανάληψη δημόσιων αξιωμάτων, με σκοπό να ανιχνεύσουν και την προσωπική τους θέση. Αυτή η «ανάκριση» θα παρουσιαστεί αμέσως μετά την παρουσίαση της δοκιμασίας των αρχόντων –*ανακριτική καρέκλα*.

Δίνουμε στον κάθε μαθητή το Φύλλο εργασίας ([ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ, Δ, Ε, ΣΤ, Ζ](#)) που αντιστοιχεί στον ρόλο του με τις οδηγίες για το τι πρέπει να κάνει.

Όλοι θα εργαστούν σε παράλληλο χρόνο για την προετοιμασία της παρουσίασης/σεναρίου.

Παρουσίαση της δοκιμασίας των αρχόντων (15´).

Οι βουλευτές, καθώς και οι άρχοντες και οι μάρτυρες, παρουσιάζουν με θεατρικό τρόπο τη διαδικασία της δοκιμασίας (προσομοίωση/παιχνίδι ρόλων/δραματοποίηση).

Οι βουλευτές θέτουν τα ερωτήματα, οι άρχοντες απαντούν, ο πρώτος μάρτυρας επιβεβαιώνει και ο δεύτερος καταθέτει εναντίον των 2 από τους 3 δοκιμαζόμενους άρχοντες ([ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γα, Δ, Ε, ΣΤ](#)). Οι 15 Αθηναίοι πολίτες παρακολουθούν τη δοκιμασία.

Τεχνική της ανακριτικής καρέκλας (10´).

Για να γίνουν σαφείς και στους υπόλοιπους μαθητές οι νόμοι της αθηναϊκής πολιτείας, αλλά και για να αναπτύξουν όλοι οι μαθητές την κριτική τους ικανότητα, επιλέγουμε την **τεχνική της ανακριτικής καρέκλας**. Με την τεχνική αυτή, εξάλλου, φωτίζεται ο χαρακτήρας και η προσωπικότητα των βουλευτών-πολιτών που αποφασίζουν, οι σκέψεις και οι απόψεις τους (βάσει των ιστορικών πληροφοριών που τους δίνονται). Οι βουλευτές έχουν ήδη προετοιμαστεί για αυτή την «ανάκριση» ([ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γβ](#)), καθώς και οι δεκαπέντε (15) αθηναίοι πολίτες που έχουν προετοιμάσει τις ερωτήσεις που θα υποβάλουν στους βουλευτές ([ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ζ](#)). Δύο από τους βουλευτές - όποιους επιλέξουν οι αθηναίοι πολίτες - κάθονται στην *ανακριτική καρέκλα* και απαντούν στις ερωτήσεις της παρέας των αθηναίων πολιτών το βράδυ στην Αγορά. Οι άρχοντες και οι μάρτυρες παρακολουθούν την «ανάκριση».

Σημ.: Είναι, βέβαια, απαραίτητο να διευκρινίσουμε στους μαθητές ότι η *ανακριτική καρέκλα* είναι δικό μας παιχνίδι και δεν έχει σχέση με τους πολιτειακούς θεσμούς της αθηναϊκής δημοκρατίας. Αντίθετα, η παρουσίαση της δοκιμασίας των αρχόντων στην τάξη αποτελεί προσομοίωση του αθηναϊκού πολιτειακού θεσμού.

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

2η διδακτική ώρα

Η 2η διδακτική ώρα ενδείκνυται να είναι συνεχόμενη με την 1η, προκειμένου να συνδεθεί σαφώς με τις δραστηριότητες στις οποίες συμμετείχαν οι μαθητές κατά τη διάρκεια εκείνης. Θα διεξαχθεί περαιτέρω συζήτηση σχετικά με τον νόμο του 451/Ο π.Χ. Ο περιορισμός του δικαιώματος του πολίτη μόνο σε όσους προέρχονται από πατέρα και μητέρα Αθηναίου να συζητηθεί κριτικά και να διευκρινιστεί στους μαθητές (όπως προκύπτει, εξάλλου, και από τα αποσπάσματα του έργου της Claude Mossé που δίνονται στα Παραρτήματα/Φύλλα εργασίας) ότι η καταγωγή δεν εξασφαλίζει από μόνη της την ποιότητα του πολίτη. Οι περιπτώσεις μεγάλων πολιτικών ανδρών, όπως, π.χ., του Θεμιστοκλή και του Κίμωνα, που προέρχονταν από μητέρες μη Αθηναίες, αποδεικνύουν το αντίθετο. Εξάλλου, καλό είναι να συζητηθεί και ο αποκλεισμός των γυναικών από την πολιτική ζωή, εφόσον η άμεση αθηναϊκή δημοκρατία είναι μια δημοκρατία ανδρών.

Στη συνέχεια, προτείνεται να προσανατολιστεί η συζήτηση γύρω από τη σχέση άμεσης και σύγχρονης αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας. Πιο συγκεκριμένα, μπορούμε να ρωτήσουμε τους μαθητές:

Στην αντιπροσωπευτική δημοκρατία (στην Ελλάδα):

- *Ξέρετε αν δοκιμάζεται κανείς πριν αναλάβει κάποιο δημόσιο αξίωμα; Ελέγχεται η καταγωγή ή το ήθος του πολίτη που εξελέγη ως υπεύθυνος άσκησης εκτελεστικής, ή νομοθετικής εξουσίας;*
- *Μπορεί κάποιος που δεν είναι ελληνικής καταγωγής να έχει πολιτικά δικαιώματα; Μπορεί να αναλάβει δημόσια αξιώματα; Ποιος και πώς έχει ή αποκτά πολιτικά δικαιώματα;*

Για αναλυτικότερες οδηγίες και συμπληρωματικό υλικό, βλ. τον [Φάκελο για τον εκπαιδευτικό](#).

[ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α](#)

[ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β](#)

[ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ](#)

[ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ](#)

[ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε](#)

[ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΣΤ](#)

[ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ζ](#)